

THE POSSIBLE CHOICES OF THE UPCOMING PENSIONERS FROM YEAR 2021⁵

Emiliya Emilova Pancheva

Faculty of Natural Sciences and Education

University of Ruse

Tel.: +358 895 755 409

E-mail: emiliqpancheva@gmail.com

***Abstract:** Basic concepts, related to the supplementary pension insurance, the rights of the insured persons and their heirs, insurance contributions, are considered. The formulas for calculating lifelong pensions, regulated from March 2021, are shown. It is differentiated when the funds from the individual accounts are paid once and when in installments, when and under what conditions the heirs of the insured persons receive funds.*

***Keywords:** pension insurance, supplementary mandatory pension insurance, lifelong pensions, insured persons, heirs.*

ВЪВЕДЕНИЕ

В началото на 2021 година бяха направени съществени допълнения в Кодекса за социално осигуряване. Те са законодателният отговор на зародилата се обществена дискусия във връзка с предстоящото от 01.09.2021 г. стартиране на допълнителните пенсионни плащания за старост от универсалните пенсионни фондове (УПФ), когато жените, родени в началото на 1960 г., ще започнат да навършват общата пенсионна възраст по КСО, даваща им право на пенсия за старост от УПФ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Допълнително задължително пенсионно осигуряване

Достъп до втора пенсия ще имат всички, които са се осигурявали в УПФ или ППФ и не са се отказали от правото си на втора пенсия, като са прехвърлили личните си партии в НОИ. През 2015 г. законът е променен и бе позволено на тези осигурени лица, които желаят, да прехвърлят всички свои пенсионни осигуровки в НОИ и да се осигуряват само по направлението на първи стълб. Избралите тази опция няма да имат право на втора пенсия. По закон, всеки работещ роден след 31.12.1959 г. автоматично започва да се осигурява допълнително и задължително в УПФ или ППФ, в момента, в който започне да се осигурява във фонд „Пенсии“ на ДОО.

Според това към коя категория труд спада една професия зависи и нивото на осигуровките. Работещите в III-та категория труд се осигуряват в УПФ с осигуровка, равняваща се на 5% от brutния трудов доход, тези към II-ра категория труде със 7%, а тези в I-ва – с 12%. Осигурителните вноски са били по-ниски в първите години след въвеждането на настоящата пенсионна система през 2000 г. до около 2007 г.

Причините за недостатъчните спестявания в УПФ и ППФ са главно две:

- Сравнително краткия период на осигуряване по втори стълб;
- Ниското ниво на осигуровки, особено в първите години на съществуване на системата.

Друга особеност на функционирането на втория стълб е в това, че при него няма изискване за осигурителен стаж, а само за възраст. Поради по-ниската изискуема възраст, първите лица, които ще могат да започнат да получават втора пенсия ще са 17 000 жени,

⁵ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 29.10.2021 г. в секция Математика, информатика и физика с оригинално заглавие на български език: ВЪЗМОЖНИ ИЗБОРИ НА ПРЕДСТОЯЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ ОТ 2021 ГОДИНА.

родени през 1960 г. Те ще започнат да получават втори пенсии от септември 2021 г. Цялата първа кохорта, която ще започне да получава втора пенсия през идните няколко години се състои от около 200 000 жени. Редът на първата група от около 58 000 мъже пенсионери ще дойде няколко години по-късно, през 2024 г. и 2025 г., поради по-високата възраст за пенсиониране.

От жените, които ще започнат да получават втора пенсия през септември 2021 г., едва 3400 имат необходимата сума от 9000 лв., за да получават пожизнена пенсия. Това също до голяма степен се дължи на факта, че тази част от пенсионната система все още е млада – на 20 години, вноските са ниски и през 1/3 от нейното съществуване са били дори още по-ниски.

Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия и за двата пола продължава да се увеличава с по 2 месеца всяка година, като през 2022 г. достига 36 години и 2 месеца за жените и 39 години и 2 месеца за мъжете през 2022 г. Всяка година расте и възрастта за пенсия за двата пола докато се изравни през 2037 г.

Права на осигурените лица в УПФ при настъпване на осигурителен случай

- Пожизнена пенсия за старост;
- Еднократно или разсрочено изплащане при навършване на възрастта по чл. 68, ал.1 от КСО;
- Еднократно или разсрочено изплащане до 50% от средствата, натрупани по индивидуалната партида при трайно намалена работоспособност над 89,99%;
- Еднократно или разсрочено изплащане на наследниците на починало осигурено лице;
- Еднократно или разсрочено изплащане на наследниците на починал пенсионер.

Пожизнена пенсия за старост

Пожизнена пенсия за старост се отпуска на лицето, при условие че изчисленият на основата на натрупаните средства по индивидуалната му партида размер на пенсията е не по-малък от 15 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 от КСО към датата на определянето му. По желание на лицето, пенсията може да бъде отпусната и до 1 година преди навършване на определената възраст, но при условие, че размерът на първата пенсия е не по-малък от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст. Пожизнената пенсия за старост представлява месечно плащане на определената в пенсионния договор сума, дължима на пенсионера от определена дата до неговата смърт. Пенсионноосигурителното дружество изплаща пожизнена пенсия за старост срещу прехвърляне във фонда за изплащане на пожизнени пенсии на натрупаните средства по индивидуалната партида на лицата в УПФ.

Еднократно или разсрочено изплащане на натрупаните средства

Еднократното изплащане на натрупаните средства по индивидуалната партида се извършва, когато размерът им е по-малък от трикратния размер на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 КСО. В този случай натрупаната сума се изплаща директно по индивидуалната партида на осигуреното лице.

Разсроченото изплащане на натрупаните средства по индивидуалната партида на осигуреното лице в УПФ се извършва, при условие че тяхната стойност е недостатъчна за отпускане на пожизнена пенсия за старост в изискуемия от КСО размер, но надвишава трикратния размер на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 КСО към датата на определяне на стойността на средствата по партидата. Месечният размер на разсроченото плащане към датата на определянето му не може да бъде по-голям от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 КСО към същата дата и по-малък от 15 на сто от нейния размер. Конкретния план за извършване на изплащанията се определя в договора за разсрочено плащане, който се сключва между ПОД

и съответното лице. Пенсионноосигурителното дружество извършва разрочено плащане срещу прехвърляне във фонда за разрочени плащания на натрупаните средства по индивидуалната партида.

Видове пожизнени пенсии

Пожизнена пенсия без допълнителни условия:

- Пожизнена пенсия с период на гарантирано изплащане. Периодът на гарантираното плащане е от 2 до 10 години в зависимост от избора на лицето;
- Пожизнена пенсия, включваща разрочено изплащане на част от средствата до навършване на избрана от пенсионера възраст. Сроктът и размерът на разроченото плащане се определят в зависимост от избора на осигуреното лице, при спазване на съществуващите законови ограничения относно техния размер:
 - Първата пожизнена пенсия да не е по-малка от 15% от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст, към датата на определянето ѝ;
 - Размерът на разроченото плащане да не е по-малък от 15% от минималната пенсия за ОСВ и не по-голям от минималната пенсия за ОСВ.

Размер на пожизнената пенсия

Размерът на пожизнената пенсия се определя въз основа на:

- Натрупаната сума по индивидуалната партида на осигуреното лице или на сумата от преведените брутни вноски, която от двете е по-голяма;
- Таблицата за смъртност и средната продължителност на предстоящия живот, публикувана от Националния статистически институт, като не се допуска отчитането на пола като актуарски фактор. През първото 6-месечие на година се използва таблицата, публикувана през предходната година, а през второто 6-месечие - таблицата, публикувана през текущата година;
- Технически лихвен процент, одобрен от КФН.

Формули за изчисляване на пожизнените пенсии

Пожизнена пенсия без допълнителни условия

$$P = \frac{S}{K}; K = 12 * \left(\frac{N_x}{D_x} - \frac{11}{12} \right)$$

Където:

P- размер на пенсията;

S- размер на средствата, от които се изчислява пенсията;

x- възрастта на лицето в цели години, закрълени нагоре при навършване 6 или повече месеци;

N_x и D_x се изчисляват от таблиците за смъртност на НСИ при прилагане на одобрения технически лихвен процент.

КФН определя с наредба формулите за изчисляване на пожизнените пенсии, изикванията към техническия лихвен процент и максималния му размер.

Пожизнена пенсия с период на гарантирано изплащане

$$P = \frac{S}{K}; K = 12 * \left(\frac{N_{x+n}}{D_x} - \frac{11}{12} * 24 * \frac{D_{x+n}}{D_x} \right) + \frac{1-v^n}{1-v^{1/12}}; v = \frac{1}{1+r}$$

Където:

P- размер на пенсията;

S- размер на средствата, от които се изчислява пенсията;

x- възрастта на лицето в цели години, закрълени нагоре при навършване 6 или повече месеци;

n- гарантирания период (в години);

r- технически лихвен процент;

N_x и D_x се изчисляват от таблиците за смъртност на НСИ при прилагане на одобрения технически лихвен процент.

Пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане на част от средствата до навършване на избраната от пенсионера възраст

$$P = \frac{S - \sum_{i=1}^m T_i}{K}; K = 12 * \left(\frac{N_{x+n}}{D_x} - \frac{11}{24} * \left(\frac{D_{x+n}}{D_x} \right) \right); T_i = H_i * v^{b/12}; v = \frac{1}{1+r}$$

Където:

P- размер на пенсията;

S- размер на средствата, от които се изчисляват пенсията;

x- възрастта на лицето в цели години, закръглена нагоре при навършени 6 или повече месеци;

H_i - размер на i-тото плащане;

m- брой разсрочени плащания;

b- брой месеци от датата на отпускане на пенсията до i-тото плащане;

x+n- възрастта, от която започва изплащането на пожизнена пенсия;

r- технически лихвен процент;

N_x и D_x се изчисляват от таблиците за смъртност на НСИ при прилагане на одобрения технически лихвен процент.

Гарантиран размер на пожизнените пенсии

Гарантираният размер на допълнителната пожизнена пенсия е равен на този, изчислен въз основа на brutния размер на преведените осигурителни вноски. Когато размерът на средствата е по-голям от brutния размер на преведените осигурителни вноски, осигуреното лице има право да поиска гарантиран размер на пенсията, изчислен на база средствата по индивидуалната партида. В този случай, пенсията се изчислява на база средствата по партидата, коригирани с размер с рисков коефициент, който се одобрява от КФН и пенсията се отпуска само, ако този размер е по-висок от гарантирания размер, изчислен на база бруто вноски. Размерът на средствата (S), от които се изчислява пенсията се определя по формула:

$$S = Z * (1 - R)$$

Където:

Z- натрупани средства по индивидуалната партида;

R- рисков коефициент.

Изплащане на пожизнените пенсии

Допълнителната пожизнена пенсия се изплаща срещу прехвърляне на средствата по индивидуалната партида във Фонда за изплащане на пожизнени пенсии (ФИПП). ФИПП се създава с решение на Управителния съвет при определне на първата пожизнена пенсия и приемане на Правилата на фонда. ФИПП се води в левове. Оценката на активите и пасивите на фонда се извършва към края на всеки календарен месец. ФИПП се формира от прехвърлените средства от индивидуалните партиди на лицата с пожизнени пенсии, прехвърлени средства от индивидуалните партиди на починали осигурени лица без наследници и реализирания доход от инвестиране на средствата от фонда. От ФИПП се

изплащат пожизнените пенсии и дължимите средства на наследниците от починали пенсионери и се извършват разходи за тяхното изплащане в размер на фактическите разходи, но не повече от 1 лев на транзакция. Разходите за придобиване и продажба на активите на фонда са за сметка на фонда. От фонда се изплаща и такса, изчислена върху стойността на нетните активи на фонда, в зависимост от периода, през който те са били управлявани, в размер до 0,5 на сто годишно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Родените след 31.12.1959 година лица, задължително, освен във фонд „Пенсии“ на ДОО, следва да се осигуряват и по ДЗПО. От 2015 година, осигурените в УПФ, имат право да изберат да променят осигуряването си от универсален пенсионен фонд във фонд „Пенсии“ или да продължат осигуряването си по досегашния ред. От избора, който лицата ще направят ще зависят бъдещите им пенсионни права. За да упражнят това свое право обаче, е необходимо бъдещите пенсионери да разполагат с точна информация относно видовете пенсионни продукти, които се предлагат от пенсионноосигурителните дружества, определянето на техните размери, и др.

REFERENCES

Petrov, B., Mileva, D., (2021). Narachnik na badejia pensioner, roden sled 1959 godina. Sofia: Trud i pravo press (**Оригинално заглавие:** Петров, Б., Милева, Д., 2021. Наръчник на бъдещия пенсионер, роден след 1959 година, София: Издателство „Трудово право“).

Radeva, M., (2014) Za niakoi aspekti na poniatieto “trudova dejnost” po smisyala na KSO. Sydebna praktika, Svishov (**Оригинално заглавие:** Радева, М., 2014. За някои аспекти на понятието „трудова дейност“ по смисъла на КСО. Съдебна практика. За някои аспекти на понятието "трудова дейност" по смисъла на КСО. Съдебна практика, Свищов, В: Международна научна конференция Социалните науки и икономиката, том I).

Hristoskov, J., Petkov, B., Dimitrov, St., (2021). Razvitie na socialното osiguriavane v Repiblika Bulgaria 1990-2020. Sofia: Sv. Grigorij Bogoslov press (**Оригинално заглавие:** Христосков, Й., Петков, Б., Димитров, Ст., 2021. Развитие на социалното осигуряване в Република България 1990-2020, София: Издателство „Св. Григорий Богослов“).